

שיחה עם הפרקליט הצבאי הראשי לשעבר, תא"ל (מיל.) דב שפי

מראיינים: סא"ל ארז חסון ורס"ן טובי הארט

פתיחה:

תא"ל (מיל.) דב שפי, הפצ"ר ה-7 של צה"ל, שכל את בנו חגי שפי ז"ל בפיגוע במגדלי התאומים, ביום 11 בספטמבר 2001. חגי, ז"ל, כלכלן מוכשר, עמד לשאת הרצאה באותו בוקר גורלי בקומה ה-106 של המגדל הצפוני ונספה בהתקפת הטרור הנוראה. רצה הגורל, ואנו נפגשים עם דב שפי, לראשונה מבין סדרת פגישות מרתקות, לאחר היום בו הודיעו אמצעי התקשורת על חיסולו של אוסמה בן-לאדן. אנו נפגשים עם העתודאי הראשון למשפטים שטיפס במעלה סולם הדרגות עד לתפקיד הפרקליט הצבאי הראשי, היועץ המשפטי הראשון של אזור יהודה ושומרון ומי שהקים את ענף דבלי"א, לשיחה על התחלות חדשות לאורך קריירה ארוכה. אנו נפגשים עם פרקליט צבאי ראשי בדימוס, מי שהתמודד עם הטרור בכל חזית משפטית אפשרית משך שנים ארוכות, עד אשר בערוב ימיו הכה בו השכול ופגע הטרור בביתו.

וכך, בעוד תמונתו של חגי ז"ל מבצבצת מאחורי כתפו, תא"ל (מיל.) דב שפי מפליג עמנו אחורה בזמן אל תחנות חייו המקצועיים בפרקליטות הצבאית. וכך נשזרים להם, בשיחה ארוכה ומרגשת, עבר והווה, מקצועי ואישי, פרטי וציבורי, לכדי מסכת חיים מרתקת ומסלול קריירה בן למעלה מ-4 עשורים בשירות המדינה.

פרק א' – בו יסופר על ילדותו של דב ועל לימודיו כעתודאי צעיר למשפטים, מדוע שובץ לחטיבת גולני כקצין ת"ש ועל הפגישה עם סא"ל שטרנברג, ששינתה את חייו.

נעורים ולימודים בעתודה:

דב שפי נולד בתל-אביב בשנת 1933. עיר הולדתו מפעמת בו עד היום וסיפורי ילדותו ספוגים בתמונות, ריחות וצלילים של דרום תל-אביב. הוריו, שעלו מפולין, שמרו על אורח חיים מסורתי ועד היום דב שפי מתבשם בניחוחו של ספר-הספרים והשיחה עימו רצופה ציטוטים לרוב מהתנ"ך ומפסוקי חכמים. מצבה הכלכלי של המשפחה היה דל, אביו היה נגר ובית המשפחה כלל גם את הנגרייה של האב.

בגיל 14, יצא דב לסייע בפרנסת המשפחה והחל לעבוד בבנק הפועלים, בהתחלה כשליח מן המניין ולאחר מכן כשליח במחלקה המשפטית. וכך, החל דב קריירה משפטית ענפה, שסופה בתפקידי הפרקליט הצבאי הראשי והיועץ המשפטי למערכת הביטחון, כשליח הבנק, אשר טמן ידו גם במשימות מעין משפטיות, כגון רישום משכנתאות וחכירות של לקוחות הבנק. היועץ המשפטי של הבנק שם עינו על הנער החרוץ וניבא לו עתידות בתחום עריכת הדין, ואף ביקש מהנהלת הבנק לכסות את הוצאות לימודיו בתיכון עירוני ערב. ואכן – לאור מצוקות המשפחה, שילב דב בין עבודה במהלך היום לבין לימודי ערב בבית הספר העירוני אשר ברחוב מזא"ה. באותה תקופה הדבר היה מקובל ונערים רבים עבדו תוך כדי לימודיהם. באותו בית ספר תיכון-ערב, בצילו של מגדל המים העומד על תילו עד היום, אף פגש את אשתו לעתיד, אסתר. עשרות שנים לאחר מכן, אנו מראיינים את דב בדירתו, המעוטרת בפסלים מעשי ידיה של אסתר. מתוך אחד מהם, הצמוד לתמונתו של חגי ז"ל, קורצים לעברנו נער ונערה מפוסלים בחמר, דב ואסתר בני ה-15, לובשי מכנסיים קצרים, חבוקים.

דב נרשם ללימודי משפטים בעתודה האקדמאית. היה זה מחזור ג' של העתודה האקדמאית למשפטים מאז הקמתו של צה"ל וביחד עם דב למדו באוניברסיטה העברית, גם שרי המשפטים לעתיד פרופ' דוד ליבאי ומשה יסיס, וגם עו"ד אמנון גולדנברג.

תפקידים ראשונים :

דב היה הבוגר היחיד של קורס הקצינים מקרב בוגרי העתודה, וגויס לצה"ל בינואר 57'. אלא שגיוסו של בוגר תואר המוסמך במשפטים לא היה לפרקליטות הצבאית תחילה, כי אם דווקא לשמש כקצין ת"ש בחטיבת גולני... באותה תקופה כבר היה דב אב לילד בן שנה וחצי והשירות בגולני (מעל 150 ק"מ מהבית) היה לו קשה מאוד, הן מבחינה אישית והן מבחינה מקצועית. לאחר תפקיד קצין הת"ש בגולני, החל דב בתפקיד משפטי, אולם גם הפעם לא היה הדבר בפרקליטות הצבאית. לבקשת ראש אכ"א עצמו, נגרע דב מהפרקליטות והוצב בענף גמלאות באכ"א, מקום בו עסק בחיבור תקנות לגמלאות ופקודות מטכ"ל בנושא. רק בפב' 59, נכנס לראשונה העתודאי למשפטים בשערי הפרקליטות הצבאית והוצב לתפקיד תובע צבאי בפרקליטות דרום.

את שירותו בתביעה הצבאית בדרום החל דב תחת שרביטו של פרקליט הפיקוד המיתולוגי יצחק יוסיפון ז"ל, כשלצידו כתובעים ותיקים שימשו, בין היתר, דניאל פרידמן (לימים פרופ' למשפטים ושר המשפטים) וכן עו"ד יעקב רובין, לימים ראש לשכת עורכי הדין.

דב שפי נזכר בחיך בדמותו של פרקליט הפיקוד, יצחק יוסיפון ז"ל. הוא זוכר אותו היטב כקצין מרשים, קפדן מעין כמוהו ומחמיר. יוסיפון שימש במרוצת השנים הן בתפקיד פרקליט פיקוד צפון ודרום. לימים, כשיהיה הפרקליט הצבאי הראשי, ידבר דב שפי אל ליבו של הרמטכ"ל, רא"ל רפאל איתן (רפול) ז"ל, וישכנעו להעניק ליוסיפון, שהיה כבר בן 70, דרגת אל"מ במיל.

מידי בוקר נאספו הקצינים המשרתים בחוליית פרקליטות דרום בשעה 6 בתל-אביב, ובטנדר ה"וויליס" המקרטע של יוסיפון עשו את דרכם דרומה לעבר פרקליטות דרום אשר שכנה אז, כמו היום, במחנה קסטינה. דב זוכר שהנסיעה הייתה קשה ומייגעת. מדניאל פרידמן למד דב את מלאכת התביעה וההופעה באולם. הוא זוכר כי התובע הצעיר, ראש לשכת עורכי הדין לעתיד, יעקב רובין, היה בדחן, אשר נהג להתלוצץ לא פעם על חשבונו של יוסיפון וגם על חשבון שופטי בית הדין. הללו – אינם זכורים לדב כדמויות מרשימות. הוא מזכיר לנו כי הדברים היו טרם ימי מינוי השופטים ע"י וועדת שופטים – עניין שלימים יתוקן בהמלצות וועדת שמגר – והמדובר היה בקציני צבא מן המניין, לא פעם ללא השכלה משפטית או גינוני משפט.

בימי כפרקליט צבאי ראשי, יעסוק תא"ל דב שפי רבות ונכבדות בעבירת השימוש בסמים. אלא שכאשר עוד היה תובע צבאי עול-ימים בפרקליטות הצבאית, הוא נזכר, היה עיסוק מועט בעבירות אלו. החברה הישראלית הייתה אחרת, הסמים לא היו חלק מהחיים, איש לא חיפש אחריהם או אחרי המשתמשים בהם והנגע טרם פשה בצבא. כמו תובעים רבים אחרים, החל דב את עיסוקו הפלילי בעבירות ההיעדר מן השירות. באותן שנים הופיע רבות באולם מול סנגורית צבאית ושמה חווה ענבר, אותה הוא זוכר כמי שהרבתה לטעון בדרמטיות באוזניהם של השופטים על נסיבותיהם האישיות העגומות של העריקים. עוד עסק רבות בעבירות של אי שמירת רכוש צבאי (גם כיום), הוא מצטט באוזניו את הסעיף בחש"צ בע"פ...).

הריחוק מהבית – באותה תקופה פתחה אסתר גן ילדים בצפון רחוב דיזנגוף – הקשה על דב, אשר כזכור כבר היה אב לבן, והוא ביקש שיבוץ קל"ב. מבוקשו נענה, והוא הועבר לתפקיד תובע תעבורה. הוא זוכר שניהל את פרקליטות התעבורה בעצמו. נראה שכמו תמיד בתחום התעבורה, גם אז היו מאסות של תיקים ודוחות לטיפול. דב זוכר שבתור תובע הופיע רבות מול הסנגור הפרטי עו"ד מנחם אלון, לימים פרופ' מנחם אלון, המשנה לנשיא בית המשפט העליון, והשניים התיידדו.

ע' רע"ן יעוץ וחקיקה ורמ"ד הדרכה :

לאחר מספר חודשים כתובע תעבורה, עבר דב לשמש כעוזרו של קצין בכיר במפקדה, אשר את שמו שמע לראשונה זמן קצר לפני כן, ואשר טרם פגשו פנים אל פנים. שמו של הקצין הבכיר הלך לפניו כמי שנוכח לגדולה. היה זה ראש ענף יעח"ק, סא"ל מאיר שטרנברג (לימים שמגר). למפגש ביניהם תיוודע השפעה של ממש על מסלול השירות של דב, אשר יפסע לצידו ולאורו של שמגר בתפקידיו הבאים. עד היום הוא מדבר על שמגר בהערצה גלויה, רואה בו מורה דרך ובכיר-הפצ"רים, מי שבאישיותו ובהתנהלותו המקצועית התווה את האופן בו צמחה והתנהלה הפרקליטות הצבאית המודרנית. דב זוכר את יכולת ההכרעה של שמגר, הן מקצועית והן פיקודית, את שאר-הרוח (אשר עוד יבוא לידי ביטוי בהכנות למלחמת ששת-הימים) ואת אופיו. הוא זוכר כי שמגר מעולם לא הרים את קולו וכי הדבר לא היה נחוץ, לאור הכריזמה והמנהיגות שהפגין.

הפרקליטות הצבאית של סוף-שנות החמישים, הייתה יחידה קטנה, שונה באופייה ובאווירה השרויה בה מהפרקליטות הצבאית של היום, מונהגת בעיקר ע"י קצינים שלא גדלו בצה"ל, והתחנכו בצבאות אירופאים והביאו עימם את המנטאליות של אותם צבאות. ראש וראשון להם היה הפצ"ר דאז, אל"מ ד"ר מאיר זוהר ז"ל. דב זוכר את ד"ר זוהר - מי שגדל כקצין בצבא הפולני - כדמות קצין בעל גינונים אירופאים, שלא לומר פרוסיים. ד"ר זוהר המנוח היה קפדן גדול ודקדק בקלה כבחמורה. הוא לא הרשה כי תיפול ולו טעות קולמוס קלה במסמכים בחתימת ידו. דב זוכר כיצד באותם הימים, הימים שטרום הטיפקס, שלא לומר מחשבים, היו מזכירותיו של ד"ר זוהר מתקנות עם סכיני גילוח טעויות הקלדה שנפלו על גבי נייר הפרגמנט... הוא גם זוכר את ד"ר זוהר עומד בשער האולם של ימי השירות של היחידה, ואוי-לו לקצין המאחר...

באותה תקופה חלה ד"ר זוהר ז"ל במחלת הסרטן, אשר תכריעו בשנת 61', ומאיר שמגר שימש כממלא מקומו, וכפצ"ר בפועל משך חודשים ארוכים. שמגר עסק אז בכל ודב שפי סייע בידו כעוזרו.

רמ"ד הדרכה:

כשנתיים וחצי לפני מלחמת ששת הימים מונה דב ע"י הפצ"ר מאיר שמגר לתפקיד ראש מדור הדרכה. ניכר בו בדב כי "החיידיק הפדגוגי" נטוע בו עמוקות. הוא אוהב את תחום ההוראה, עוסק בו גם כיום, שנים לאחר שפרש מתפקידיו הציבוריים, ובקולו עוד נשמע קולו של המורה. נראה כי אין זה פלא, בהתחשב בכך שאמו הייתה מורה. גם כפצ"ר, נמשך לתחום ההדרכה ועסק רבות בכתובה, בשמירה על רמתה המקצועית של היחידה ובעריכת מפגשים מקצועיים.

הזרעים לפעילותו רבת-השנים וחיבתו האישית לתחום ההדרכה וההוראה, נזרעו כבר אז, שעה שהתמנה לרמ"ד הדרכה. דב האמין בכל מאודו, וכך הוא סבור גם היום, כי בסופו של דבר ההדרכה היא הדבר שקובע את רמתם המקצועית של קציני היחידה ושל קציני הצבא, והוא השקיע את מיטב מרצו בתחום. את אמונתו בהדרכה, שאב ממאיר שמגר, אשר ייחס לתחום חשיבות רבה ועסק בו רבות בעצמו.

דב היה נוהג לפתוח קורסים צבאיים רבים בהרצאות על הדין המשמעתי או על העבירות בצבא. הוא מספר לנו כי משך שנים ארוכות לאחר מכן, היו קצינים ניגשים אליו ברחוב בעקבות הרצאותיו על הדין המשמעתי, ובפיהם סיפורים ואפילו שאלות על-אתר.

פרק ב' - בו יסופר על ההכנות שנערכו לקראת מלחמת ששת הימים, על המינוי המיידית כיועץ משפטי ועל שחרור העיר העתיקה, על תובע שגבה קנסות כספיים בדינרים ירדניים ועל המלחמה המשפטית שאחרי המלחמה.

ההכנות למלחמה:

הקשר ארוך השנים של דב שפי עם השירות בשטחים ועם המשפט הבין-לאומי, החל באופן צנוע ופרוזאי למדי: בשנת 1961 נסע דב לראשונה בחייו לנסיעה משפחתית לחו"ל. באותן שנים עוד שימש כעוזרו של מאיר שמגר וניגש אליו בשאלה האם הוא מעוניין כי ירכוש בעבור היחידה ספר בחוץ לארץ ויביאו עימו מהחופשה (לידיעת קוראינו הצעירים: אתר "אמזון" טרם היה פעיל בשנות השישים...). ואכן, שמגר ביקש ממנו להביא את הכרך השלישי של המדריך הצבאי הבריטי שדן בדיני המלחמה. הספר החדשני עורר עניין רב ביחידה לאחר שהגיע, ושמגר הורה לקנות 30 עותקים ממנו באמצעות הנספחות הצבאית, ולחלקם לערכות החירום של היחידה. בשלב מסוים, הוטל על מדור ההדרכה ועל דב התפקיד לרכז את ההכנות למלחמה (אשר באותן שנים לא נראתה באופן) ואת הכנתו של מחסן החירום של הפרקליטות, ששכן בחצר המפקדה.

פרויקט ערכות החירום של מפצ"ר, היה חלק ממימוש חזונו של שמגר להכנת הפרקליטות הצבאית למלחמה. עד היום רואה דב במהלך זה, כמניפסט מובהק של מנהיגות וראיה לטווח רחוק מצידו מאיר שמגר כפצ"ר. שמגר ראה כיצד כל היחידות בצבא נערכות לתרחיש מלחמה, וסבר שהפרקליטות לא צריכה להיות שונה

משאר הצבא. הוא הבין שבמקרה של תפיסת שטח ע"י הצבא, השלטון בו יעבור לידי הממשל הצבאי ויש להיערך לכך, במישור המקצועי, התחיקתי וגם הלוגיסטי. שמגר עוד הספיק להיות קצין בפרקליטות הצבאית בזמן מבצע סיני בשנת 56', כאשר רצועת עזה נכבשה בחופזה, ולא הייתה קיימת תשתית משפטית סדורה מראש לקיום הממשל הצבאי הישראלי שם משך מספר חודשים.

במחסן החירום של היחידה ביפו, עמל רמ"ד ההדרכה, רס"ן דב שפי, על הכנתן של ערכות חירום אשר היו נעולות בארונות ברזל, מחולקות לנפות של כל אזור (איש לא ידע כיצד תתפתח המלחמה, אם תפרוץ, ולכן הוכנו ערכות בעבור 3 זירות מלחמה, תרחיש שהתממש בסופו של דבר – למרות שבאותן שנים נראה דמיוני). כל ערכה הכילה תחיקה צבאית, מנשרים וצווים מוכנים לחתימה, כתבי מינוי ליועצים משפטיים ונשיאי בתי דין צבאיים, תיקי בית משפט ותיקי תביעה, פנקסי קבלות ואפילו מעטפות צבאיות עם חותמת שעווה אדומה. כל אלו, שכנו במחסן שביפו, ממתנינים ליום פקודה, בו יועמסו אחר כבוד על קומנדקרים צבאיים וישמשו את חוליות היועצים המשפטיים, הנכנסים לשטחים הכבושים בעקבות כוחות הצבא. דב אף עסק, עם קצינים נוספים, בניסוח הגרסאות הראשונות של הצו בדבר הוראות ביטחון, אשר ישמש מסד לתשתית המשפטית מכוחה פועלים בתי המשפט הצבאיים בשטחים עד היום.

כרמ"ד הדרכה העביר דב קורסים במשפט בין-לאומי ובדיני מלחמה במכללה לביטחון לאומי, אשר שכנה אז בירושלים, ברחוב קינג-ג'ורג'. הוא נזכר כיצד מחלון חדר ההרצאות היה נשקף מגדל המלך דוד – אז עוד בעיר העתיקה הכבושה – וכיצד היו ההרצאות נמשכות לשאלה מה הם הדינים המחייבים בזמן לחימה. הוא אפילו זוכר תרחיש דמיוני אותו רקח לחניכים, לפיו במהלך קרבות בירושלים פושטים לוחמים ירדניים את מדיהם ומתבצרים בכנסיית הקבר הקדוש. החניכים התבקשו לעסוק בשאלת מעמדם של אותם לוחמים ובשאלת מעמדו של האתר הקדוש, והוא זוכר כיצד החניכים גיחכו על התרחיש, אשר נראה אז כפנטזיה גמורה. לאחר כ-40 שנה יתמודד צה"ל במסגרת מבצע "חומת מגן" עם אירוע דומה, אמיתי לחלוטין, בכנסיית המולד בבית-לחם.

מלחמת ששת הימים :

בבוקר יומה הראשון של המלחמה, עוד היה רס"ן דב שפי ראש מדור ההדרכה של הפרקליטות הצבאית, בדרכו לביקור בכוחות פיקוד הדרום. יומיים לאחר מכן, כבר יהיה היועץ המשפטי הראשון של אזור יהודה ושומרון, עושה את דרכו בעקבות כוחות צה"ל הפורצים לעיר העתיקה, מאלתר את דרכו בהקמת הממשל הצבאי באיו"ש. הוא מספר לנו בהתרגשות על אותם ימים, אשר סימנו מפנה במסלול הקריירה שלו, אשר בסופו של דבר יביאוהו לשבת על כיסא הפרקליט הצבאי הראשי :

למרות ההכנות המוקדמות, פרצה המלחמה באופן מפתיע. הוא עצמו לא ציפה כלל להיות היועץ המשפטי של אזור יהודה ושומרון, והופתע מאוד כשביקשו שמגר לקחת על עצמו את התפקיד. בזמן ההמתנה, שקדם למלחמה, עסק דב בעדכון מחסן החירום והמתין, כמו כולם, לדעת מה יילד יום. ביומיים הראשונים של המלחמה, עיקר המאמץ של צה"ל כוון לחזית הדרום והוא יצא לפגוש את איש המילואים עו"ד אליהו גיצלטר ז"ל, מי שיהיה היועץ המשפטי הראשון של חבל עזה וסיני. כרמ"ד הדרכה, ביקש לראות כי ערכות החירום שהכין הגיעו לכוחות והן משמשות אותם בהצלחה. הוא זוכר פגישה עם עו"ד גיצלטר בחורשת אקליפטוסים, בפאתי עזה, בה התרשם כי הכול פועל כשורה ובסופה חזר לאזור המרכז.

למחרת היום, החלה הלחימה בזירת המרכז ושמגר קרא לו לשמש כיועץ המשפטי של הגדה המערבית. ביחד עלו לירושלים ונפגשו עם אלוף פיקוד המרכז, האלוף עוזי נרקיס ז"ל, בחמ"ל פיקוד המרכז ששכן בבנייני האומה. שמגר הציג אותו לאלוף הפיקוד וביחד עברו על תוכנית הממשל. שמגר שאל אותו מי הוא מבקש כסגנו בתפקיד, ושפי בחר ללא היסוס את איש המילואים צבי טרלו ז"ל, איש משרד המשפטים ולימים מנכ"ל המשרד. טרלו הגיע תוך דקות ספורות חמוש באקדח. ביחד החלו מתכוננים לתפקיד ההיסטורי, פותחים את ערכות החירום הנעולות בארונות ברזל, קוראים את המפות בעוד הפגזים מתפוצצים מסביבם ולוחמי הצנחנים מטהרים את רחובות העיר העתיקה.

בבוקר נמסרה ההודעה כי מתארגנת שיירת קומנדקרים היוצאת לעיר העתיקה. שמגר ושפי יצאו, ביחד עם האלוף נרקיס ז"ל ועם הרמטכ"ל רבין ז"ל ושר הביטחון משה דיין ז"ל. דב שפי מראה לנו את התמונה הידועה של השלושה צועדים ברחובות העיר העתיקה, ומבטיחנו כי למעשה, בצד, בקרב הפמליה עומדים גם שמגר

והוא, צועדים בעקבותיהם לעבר הכותל. התחושה של אירוע היסטורי וימים שלא-יחזרו, פיעמה בדב משך כל אותם ימים.

שפי וטרלו יצאו ביחד עם אנשי יחידת הממשל למלון "אמבסדור" בעיר העתיקה, בו התמקמה מפקדת הממשל של העיר העתיקה. למקום הגיע המפקד (המושל) הצבאי הראשון של הגדה המערבית, האלוף חיים הרצוג ז"ל, לימים שגריר ישראל באו"ם ונשיאה השישי של מדינת ישראל. ברחובות עוד היו שרועות גופות לוחמים ירדניים שטרם פונו. המלון היה מנותק ממים וחשמל. שפי הגיע מצויד עם מכונת כתיבה ניידת והחל מעדכן את הצווים והמנשרים המוכנים מראש. הללו הוכנו ללא ציון תאריך או מקום ודב עדכן אותם והחתים את האלוף הרצוג על המנשרים הראשונים. את המנשרים החתומים שיגר בידיו של טרלו, שאף-רץ אל המדפיס הממשלתי. עוד באותו הלילה הודבקו הללו על רחובות העיר-העתיקה.

בלילות הראשונים במלון "אמבסדור" שכבו שפי וטרלו על מזרנים. שם גם החלו בחקר הדין המקומי באמצעות רפ"ק של משטרת ישראל, דובר וקורא השפה הערבית. במלון "אמבסדור" שררה מהומה שלמה. יחידת הממשל לא הייתה מאורגנת ומוכנה לתפיסת השטח, כמו הפרקליטות הצבאית, אשר שיגרה כבר בימים הראשונים 60 אנשי מילואים של הפרקליטות, בתפקידים שונים, בהם שופטים, יועצים משפטיים ותובעים, מצוידים כולם בארזי ברזל ובהם ערכות החירום וחמושים ברובים בריטיים ישנים, מוכנים לתפוס את עמדותיהם בשכם, ג'נין, חברון, רמאללה, טול-כרם ויריחו. דב מספר לנו כיצד באחד הימים הראשונים הגיע למלון האלוף הרצוג, ובראותו את עשרות אנשי המילואים של הפרקליטות מתגודדים בפתח המלון, הרים קולו בצעקה רמה (דב מחקה את המבטא האנגלו-סקסי של הנשיא הרצוג): "תוציאו את כל הפצ"רים האלה החוצה". לאחר מכן סיפר דב על התקרית באירועי היחידה, והמשפט הפך לסלוגאן מוכר בקרב אנשי הפרקליטות הוותיקים, "תוציאו את כל הפצ"רים האלה החוצה". שמותיהם של כל בעלי התפקידים השונים מטעם הפרקליטות, אשר מונו לתפקידם במסגרת הממשל הצבאי, מופיעים בסוף הקמפ"ם (קובץ המנשרים, הצווים והמינויים – המקבילה באיו"ש ל"רשומות") הראשון.

בימים הראשונים לא ניתן היה לצאת לערים שנכבשו. יחידת הממשל לא הייתה מאורגנת ואפילו אמצעי קשר עם המושלים הצבאיים לא היו בנמצא. דב מספר לנו שהרצוג לא אהב את הביטוי "מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון" ורצה להיקרא "מושל" ואף ניהל בעניין שיחה ארוכה עם שמגר.

אלא שאת הממשל הצבאי בחיתוליו העסיקו בעיות קשות בהרבה. דב שב ומספר לנו כיצד, לתחושתו, הפרקליטות הייתה חיל-חלוץ אשר התכונן היטב לצדדים המשפטיים של הממשל הצבאי, אולם התשתית הארגונית והלוגיסטית של הממשל עצמו, לא הוכנה היטב ע"י יחידת המילואים של הממשל והקשיים בשליטה ניכרו כבר בימים הראשונים. הבעיה הראשונה עמה התמודד הייתה היעדרם המוחלט של גורמי אכיפה כלשהם. במהלך המלחמה, נפרצו בתי הכלא של הירדנים, האסירים נמלטו, ואיש לא אייש או הפעיל מחדש את בתי הכלא. טרם המלחמה לא היה תיאום מוקדם בין צה"ל למשטרה או לשב"ס (מחוז ש"י של המשטרה הוקם עשרות שנים לאחר מכן) וגורמי אכיפת חוק או חקירה לא פעלו בשטח. אחת ההוראות הראשונות של שפי לתובעים שבפיקודו הייתה בשלב הראשון להסתפק בהטלת קנסות בלבד, ואכן פנקסי הקבלות שהוכנו מראש בערכות החירום, פעלו את פעולתם היטב. דב נזכר כיצד תובע מילואים צעיר מחברון בשם יוסי, היה מתייבב במשרדו מידי בוקר, ומרוקן מתוך כיסיו על השולחן דינרים ירדניים שנגבו כקנסות. דב היה דואג לכך שהפקידה תספור את הכסף ותרשום קבלה ליוסי עד הדינר האחרון. לימים יהפוך התובע, הלא הוא פרופ' יוסף גרוס, למומחה לדיני חברות ויקים משרד עורכי דין מצליח, שרבים מבוגרי הפרקליטות הצבאית השתלבו בו לאחר שחרורם.

דב שפי נקט בגישה אקטיבית כיועץ משפטי ולא הסתפק רק במתן תשובות מלומדות, אלא עסק בעצמו בהקמת התשתית המשפטית לאכיפת החוק והשלטת המשפט באזור. הוא יצא בעצמו לבית הכלא המרכזי בשכם ועזר לפתוח אותו מחדש בשיתוף המשטרה הצבאית. הוא ושמגר נפגשו עם נציב שב"ס וביחד עסקו בהקמת תשתית כליאה ומעצר, הן מן הבחינה של התשתית המשפטית להחזקת שפוטים והן מן הבחינה המעשית-לוגיסטית. שירות הביטחון הכללי החל פועל בשטח וגם עמו רקם דב קשרי עבודה ראשונים. הכול היה חדש וראשוני והוא נדרש לספק מענה לבעיות בוערות כבר מהימים הראשונים: מי מזמן עדים לבית המשפט ובאיזה אופן? מה הם הממשקים שבין התביעה, החקירה, בית המשפט ושירותי הכליאה? מה הם הדינים החלים על הממשל הצבאי והאם ניתן להגיש עתירות כנגדו לבג"ץ? האם ניתן לעצור חשודים בפעילות חבלנית עוינת במעצר מנהלי ללא משפט או לגרשם מחוץ לאזור? דב נזכר כיצד עסק באופן אישי בהוצאת צווי הגירוש הראשונים של נכבדים

ירדנים שעסקו בהסתה נגד צה"ל (הראשון היה הקאדי הראשי של העיר העתיקה) או במעצרים המנהליים הראשונים, בלא שיהיו בפניו תקדימים או פסיקות, אשר יורו לו כיצד לבור את דרכו בשדה לא-חרוש.

אט-אט החלו הדברים להתארגן. ניתן היה לצאת לערים שנכבשו ושני צוותי ייעוץ משפטי, שהוכנו מראש, יצאו לתפוס את מקומם בנפות שומרון ויהודה. היועץ המשפטי של השומרון היה מיכה לינדנשטראוס, בוגר הפרקליטות הצבאית, ולימים נשיא בית המשפט המחוזי בחיפה ומבקר המדינה, ועו"ד גרשון אוריון היה היועץ המשפטי של יהודה. הוצאו כתבי מינוי והסמכה לכל הגורמים שהחלו לפעול באזור, בהם המשטרה הצבאית, משטרת ישראל והשב"ס. ככל שנקפו הימים והתברר כי הממשל הצבאי מתבסס לאורך זמן בשטח, החלו לעסוק בחקיקה ובהתאמה של הדינים למציאות המשתנה. ענף דבל"א טרם הוקם ושאלות שונות מתחום המשפט הבין לאומי שעלו בקרב היועצים המשפטיים באיו"ש ובאזח"ע, טופלו ישירות על ידי הפצ"ר מאיר שמגר בעצמו. בתחילה היה דב כותב לשמגר בדואר בלבד וממתין מספר ימים לתשובה. לאחר זמן, גם חוברו לטלפונים. לאחר מספר שבועות, עזבו את מלון "אמבסדור" ועברו לבנין ברחוב צלאח א-דין בעיר העתיקה. אלא שלאחר מספר חודשים, משרד המשפטים לטש את עיניו לבנין, המשמש עד היום כבנין משרד המשפטים (דב מחייך ומציין את טעמם המשובח של אנשי משרד המשפטים בנדל"ן) ומפקדת הממשל – ובתוכה היועץ המשפטי רס"ן דב שפי – עברה למחנה ירדני נטוש בבית-אל. הדבר היה הגיוני, לאור העובדה כי מזרח ירושלים סופחה למדינת ישראל והיה צורך למשול בשטח המוחזק מתוכו.

בחודש אפריל '68 נקרא דב ע"י הפצ"ר שמגר להקים את ענף דבל"א וסיים את תפקידו ההיסטורי כיועץ המשפטי הראשון של אזור יהודה ושומרון. כאשר אנחנו מבקשים ממנו לסכם את התפקיד ואת לקחיו לעתיד הוא מחייך, נאנח ומצטער שלא היו אז מחשבים, שהיו חוסכים ממנו לילות של הדפסת ותיקון צווים על גבי דפי שכפול של "גסטטנר" (לידיעת קוראינו הצעירים: אמצעי שכפול קדום שהיה רווח בבתי ספר ובמוסדות ציבור בשנות השישים והשבעים והתבסס על טכניקת שכפול כימית ברזולוציה נמוכה במיוחד). וביתר רצינות, הוא סבור כי בדיעבד הפרקליטות הייתה ערוכה היטב בצד התורתי-משפטי ובצד הלוגיסטי, אולם הצבא לא נערך נכונה להיבטים הכרוכים בהקמת ממשל צבאי והיה מקום לפעול לשיתופם של גורמים אזרחיים במערכת הממשלית הקורמת עור וגידים ובהבניית התשתית המשפטית. הוא מציין בפניו כי תפקידו של יועץ משפטי, אינו מוגבל לצד העיוני בלבד ולא פעם על היועץ המשפטי – כמי שבידיו נתונות אכיפת החוק והסדר באזור שבתפיסה צבאית – לפעול באופן אקטיבי למימוש ולקידום מערכות נלוות שהן חלק מאכיפת החוק והסדר הציבורי. לסיום, דב מציג בפניו מכתבי פרידה מרגשים שקיבל משמגר ומצבי טרלו עם סיום התפקיד. וכך אנו קוראים את הדברים שכותב צבי טרלו לדב, בתום שירות המילואים בן החודשיים אליו התייצב תוך דקות מרגע קריאתו, וחשים שמץ מן ההתרגשות והתחושה ההיסטורית שאחזו באנשי הפרקליטות באותה תקופה:

"דב אחי לנשק – נתגלגלה לשנינו הזכות המופלאה להיות בחיל החלוץ של הממשל העברי הראשון בעיר הקודש מאז נחרב מקדשנו. נתגלגלה לי הזכות הגדולה לשרת תחת פיקודך בצה"ל. נתגלגלה לך הזכות הגדולה לפקד על נאמני ישראל וירושלים – יוצאי מזרח ומערב, בני תשחורת ומי שהשיבה זרקה בשערם. אשרינו – שזכינו".

ראש ענף הדין הבין-לאומי הראשון:

הפרקליטות הצבאית שינתה את פניה. הדברים ניכרים אפילו בדוחות השנתיים שלאחר המלחמה. בעבר היו הדוחות כוללים פירוט רב של ההליכים הפליליים בתוככי הצבא בלבד. לאחר '67 שונתה מתכונת הדו"ח והוא כלל פרק אחד של העיסוקים "המסורתיים" בתוך הקו-הירוק ופרק נוסף שעסק בענייני השטחים, החל מהליכים פליליים, עבור בסוגיות ייעוציות שונות ותחיקת ביטחון וכלה בניצני עתירות לבג"צ שהחלו אז.

בכל אחד מ 3 האזורים שנתפסו במלחמה (סיני וחבל עזה; יהודה ושומרון; רמת הגולן, בה פעל ממשל צבאי עד החלת החוק הישראלי בשנת '81) פעל יועץ משפטי, תחתיו תביעה צבאית ולצידו בית משפט צבאי. היה צורך בענף מטה אשר יתאם בין 3 הגופים ויפתח את התחום ההולך וצובר תאוצה של המשפט הבין-לאומי. לצורך כך קרא מאיר שמגר לדב, אשר התקדם לדרגת סא"ל, והורה לו להקים ולעמוד בראש ענף חדש: ענף הדין-בין לאומי.

דב יצא להתעמק בנושא בהשתלמות מקפת בת 3 שבועות בבית הדין הבין-לאומי בהאג. בעקבות פניה של משרד החוץ לפצ"ר (היה זה אז אל"ם ד"ר צבי הדר), נשלח דב בספטמבר '69 לוועידת הצלב האדום

באיסטנבול. הוועידה נערכה בארמון מפואר ודב זוכר כיצד קיבל את השנה החדשה בתפילת ראש השנה בבית הכנסת הגדול של איסטנבול.

אלא שהוועידה הבין-לאומית הייתה מכניסת אורחים הרבה פחות וביקורת רבה נמתחה על ישראל. לצד ביקורת זו הייתה גם התעניינות רבה של מומחי המשפט הבין-לאומי, ביישום מצד מדינת ישראל של סוגיות עיוניות שונות בתחום המשפט הבין-לאומי, דיני השטחים התפוסים ודיני המלחמה. היו אלו המקרים הראשונים של מדינה מערבית אשר עסקה באמנות אלו מאז מלחמת העולם השנייה והעמדות שהציג דב זכו להתעניינות רבה מצד הנציגים. תחום המעצר המנהלי היה חדש לגמרי והיה צורך לפתח אותו ולהציגו ברבים, כמו גם נושא הגירוש של תושבים מוגנים שעסקו בהסתה או בפעילות טרור.

דב מספר לנו כי הערבים – אשר נחלו תבוסה בשדה הקרב – אימצו כבר אז את הזירה הבין-לאומית, כזירה להתנגש בישראל, להטיח בה האשמות על הפרת המשפט הבין-לאומי, לקעקע את הלגיטימיות של פעולתה ולנסות להפוך את קערת המלחמה על פיה בזירה הבין-לאומית. עשרות שנים לפני דו"ח גולדסטון, עמדו בשער מוכיחים ומבקרים ומתחו ביקורת חריפה, ולעיתים ארסית, על מעשיה של ישראל. לקראת הוועידה כתבו נציגי מדינות ערב חוברת ארוכה על הפרות מדינת ישראל את המשפט הבין-לאומי (החל בהאשמה הסנסציונית כי עצם הקמתה של מדינה זו עומדת בניגוד לזכות ההגדרה העצמית של הפלסטינים) ודב קיבלה לידיו והתיישב לכתוב את תשובתה של מדינת ישראל להאשמות בזירה הבין-לאומית. דב מספר לנו כיצד התלווה לנציגי משרד החוץ בפורומים בין-לאומיים שונים, כיצד הקשיב לנאומו הנציגים הערבים, בעודו משרבט במהירות תשובות לנציגי ישראל העומדים לנאום. במוקד הוויכוח עמדו אז סוגיות כגון מעצר מנהלי, פיצוץ והריסת בתים וצווי גירוש.

גם ממרחק השנים, דב לא חוסך מאיתנו מחשבות הרהור חוזר על העמדות שהציג אז ועל המציאות המשתנה של המשפט הבין-לאומי בעשורים האחרונים. מאז שפרש משירות המדינה, עוסק דב בהרצאות ומתן קורסים בנושא דיני צבא ומשפט בין-לאומי במוסדות אקדמיים. העיון רב-השנים שלו בהתפתחויות של המשפט הבין-לאומי, כמו גם אולי חוויות אישיות שעבר, גרמו לו להרהר בעמדות משפטיות מוצקות שאז נראו לו נכונות. הוא מנסה להבין את הביקורת של מוסדות האו"ם וחושב שעמדות "מסורתיות" של ישראל ב-2 העשורים הראשונים שלאחר המלחמה, כגון שהפרוטוקולים הנוספים של אמנת ג'נבה אינם מחייבים כלל, או שגירוש של יחידים הוא אפשרי במשפט הבין-לאומי, אבד עליהם כלת. דב שיקע עצמו בספרות המשפט הבין-לאומי והכמיהה, והיום הוא מתקן את עצמו על חלק מהעמדות שהציג אז.

פרק ג', בו יסופר על המתנה בדרך לראשות הפירמידה וכיצד התמנה העתודאי הצעיר למשפטים לתפקיד פרקליט צבאי ראשי, על פגישות דיפלומטיות בקהיר ועל מה העיר הרמטכ"ל הערה פיקודית לפצ"ר.

התמודדות ראשונה על תפקיד הפצ"ר ותפקידים מחוץ לפרקליטות :

השנים חלפו ודב מצא עצמו כאחד הקצינים הבכירים ביחידה. בתפקידו הבכיר כרע"ן דב"א, החליף דב את הפצ"ר דאז (אל"ם ד"ר צבי הדר) כממלא מקום בנסיעותיו לחו"ל מספר פעמים. באופן טבעי ראה עצמו כמועמד לעמוד בראש היחידה. ביחד עמו התמודד לתפקיד גם צבי ענבר, אשר בסופו של דבר נבחר. ועל אף התחרות, ולמרות האכזבה, שהם אולי טבעיים, יש בפיו של דב אך מילות שבת, הערכה וידידות למי שגבר עליו בהתמודדות לתפקיד הפצ"ר, תא"ל צבי ענבר ז"ל. דב רואה בו כאחד הפצ"רים הטובים אשר שימשו בתפקיד והובילו את היחידה בתקופת מבחן עליונה (מלחמת יום הכיפורים). דב שפי עזב את היחידה, התקדם בדרגה מחוץ לפרקליטות וכשלעצמו אף סבר כי מלאו ימיו בצבא, וכי הגיעה שעתו להשתחרר מהשירות. אלא שלגורל תוכניות משל עצמו, ובחלוף 6 שנים יחזור דב ליחידה, יחליף את צבי ענבר ז"ל כפצ"ר, וההיסטוריה אף תזמן לו את המבחן הסבוך לעמוד בראש היחידה בתקופת מלחמה. על כל אלו נספר מייד.

אלא שעד אז עוד שומה עלינו לספר כי בתחילת שנת 73', התקדם דב לדרגת אל"ם כעוזרו של מתאם הפעולות בשטחים. היה זה גוף חדש שהוקם באותן השנים, בראשו התמנה האלוף שלמה גזית, וניסיונו הרב של דב בתחומים השונים הקשורים בפעולת הממשל הצבאי, שימשו לו כיתרון ברור בתפקיד החשוב. דב מזכיר את שמו של האלוף גזית, לצדו של שמגר, כאחד מ-2 מפקדים אשר שימשו לו כדמויות מופת וחיקוי. כאשר מונה האלוף גזית לתפקיד ראש אמ"ן, לאחר מלחמת יום הכיפורים, שימש דב כממלא מקומו למשך 3 חודשים, כמתאם של פעולות הממשלה בשטחים בפועל דב המשיך בתפקידו כעוזרם של האלופים רפאל ורדי ואברהם

אורלי. בקיץ 1976 הוזמן דב על ידי משרד החוץ להצטרף כיועץ למשלחת ישראל לאו"ם בעצרת הכללית מספטמבר עד דצמבר 1976. דב, אז קצין בחופשת פרישה ומשפטן מוערך בתחום המשפט הבין-לאומי ובעל ניסיון רב, התמנה לחבר משלחת ישראל באו"ם, שם פגש שוב את המושל הצבאי הראשון ממלחמת ששת הימים, חיים הרצוג ז"ל, אשר שימש אז כשגריר ישראל באו"ם והתפרסם בנאומו הזכור (1975), בו קרע לגזרים את החלטת עצרת האו"ם המשווה בין הציונות לגזענות. דב נהג להגיב לדו"חות שונים שהתפרסמו באו"ם. באותן שנים, ישראל הייתה כמצורעת בזירה הבין-לאומית והמשלחת לאו"ם ספגה ביקורות קשות מאוד. דב השקיע אז ומאז רבות בהסברה בכתב ובע"פ של עמדות ישראל בזירה הבין-לאומית, תחום בו ימשיך לעסוק רבות כפצ"ר, כיועץ משפטי למשרד הביטחון וכציר בווינגטון. הוא זוכר זאת כהתנסות טובה מאוד, גם אם קשה ומתסכלת לא-פעם, ומציין כי למד רבות מאותה עצרת, במהלכה נפגש עם דמויות חשובות רבות בשדה הדיפלומטיה הבין-לאומית.

וועדת החקירה לאסון מחניים :

באותה תקופה כבר גמר דב אומר להשתחרר מהצבא ואף היה נתון בחופשת פרישה כאל"ם. בזמן החופשה נתבקש ע"י הרמטכ"ל מרדכי (מוטה) גור ז"ל לשמש כחבר בוועדת החקירה לאסון מחניים. המדובר בתאונה אווירית קשה (1974) בה התנגשו באוויר שני מסוקי יסעור אשר נחתו שניהם, האחד מעל ראשו של השני, במנחת מאולתר במחניים. שני המסוקים, על יושביהם, התרסקו ו-8 חיילים וצוותי האוויר נהרגו כולם. דב שימש כחבר הוועדה, ביחד עם האלוף יעקב (מנדי) אור וטייס מסוקים ותיק, אל"ם אליעזר (צייטה) כהן. לימים תפגיש ההיסטוריה את דב עם מנדי אור פעם נוספת, שעה שזה יהיה מנכ"ל משרד הביטחון ודב ימשמש כיועצו המשפטי של שר הביטחון, וגם עם צייטה כהן, בסיוורים משותפים למחנה השבויים באנצאר, בזמן מלחמת לבנון הראשונה. אלא שלא רק באלו צופן העתיד בכנפיו נסתרות ודב שפי, אז משפטן מנוסה וחבר הוועדה, עדיין אב לחגי ומי שהשכול טרם צרב את בשרו, התמודד באחת מישיבות הוועדה עם אב שכול ממשפחות נפגעי האסון, אשר התפרץ לישיבה והטיח האשמות קשות בצה"ל ובחיל-האוויר. בראיה לאחור, כאב שכול, הוא מבין היום יותר את תגובותיו ותחושותיו של אותו אב, גם אם הוא עצמו לא התנהג כמוהו. הפרשה הכאובה עצמה, זכורה לדב היטב. חברי הוועדה הגיעו למסקנה שהייתה טעות אנוש של אחד הטייסים, אולם לא המליצו על מסקנות אישיות, שכן כל הטייסים מתו בתאונה. הוא זוכר היטב את ישיבות הוועדה, התמונות אליהן נחשפו חבריה והתסכול מהמוות המיותר, גם שנים לפני שהפך בעצמו לאב שכול.

סגן יועץ משפטי למערכת הביטחון:

האזרח דב שפי, החל את פרק האזרחות הקצר בתפקיד סגן היועץ המשפטי למערכת הביטחון. במסגרת התפקיד עסק רבות במשפט ציבורי והכין תשובות בעבור שר הביטחון לשאלות בכנסת ולהצעות חקיקה של משרד הביטחון. במסגרת התפקיד עבד דב באופן צמוד לשר הביטחון, מפקד חיל האוויר בעברו ונשיא המדינה לעתיד, עזר וויצמן ז"ל.

המינוי לתפקיד הפצ"ר :

עם פרישתו של צבי ענבר מתפקיד הפצ"ר, קרא עזר וויצמן לדב, ובסגנונו המבודח הידוע הודיע לו בזו הלשון: "אתה הולך להיות פצ"רנו" ופקד עליו ללבוש בשנית את המדים. לדב הייתה זו הזדמנות חוזרת לשוב ליחידת הפרקליטות הצבאית, בה החל את הטיפוס בסולם הדרגות והתפקידים, ולשבת על כיסא הפרקליט הצבאי הראשי. בתמונות הרשמיות של טקס המינוי אנו רואים את דב שפי, מקבל את דרגות התא"ל ואת המינוי לפצ"ר מאת הרמטכ"ל, רב-אלוף רפאל (רפול) איתן ז"ל, ומראש אכ"א האלוף משה נתיב. עומד לצדו ידיו וקודמו בתפקיד, צבי ענבר ז"ל. תא"ל דב שפי כיהן בתפקיד משך כ-5 שנים, עד שנת 1984. תקופת כהונתו מאופיינת בשלל עיסוקים, החל מביצור מעמדה של היחידה, התעסקות מוגברת בשאלות של התעללות ושררה בפקודים ותיקי סמים, ליווי של תהליך המו"מ לשלום עם מצרים ושיחות האוטונומיה ולצד כל אלו: מלחמת לבנון הראשונה והשהות הממושכת של צה"ל בלבנון, אשר העמידה בפני דב והיחידה שורת אתגרים בנושאים שונים.

מפקד היחידה ואבי תג-היחידה :

במהלך השיחה עם דב על תפקידו כפצ"ר, אנו נחשפים לעומק הפעילות של היחידה באותה תקופה ולשלל העיסוקים המגוונים שלו כפצ"ר. נראה כי חלק מהנושאים בהם עסקה היחידה ובהם עסק דב, השתנו מאז ללא הכר ואף הפרקליטות שינתה את פניה. חלקם, נותרו עימנו עד היום. באשר לאחד מהם, שנראה במבט ראשון טבעי וכמעט בלתי-מורגש, יש לדב "זכויות" אישיות. ואף שבמהלך הראיון עימו אנו נחשפים לנושאים משפטיים מורכבים וסבוכים, בשלל קשת עיסוקיה של היחידה, מפלילים ועד משפט בין לאומי, דב פותח את סיפורו כפצ"ר בגאווה גדולה דווקא אודות שינוי חשוב שהכניס בתחום שאיננו-משפטי: תג היחידה. וכך, בעוד אנו מראיינים את תא"ל דב שפי, עונדים על זרוענו את תג החרב והמאזניים המוכר, הוא מספר לנו את ההיסטוריה של החלפת תג היחידה.

שכן, זאת יש לדעת, עד ליוזמה שהגה הפצ"ר דב שפי, לא היה ליחידת הפרקליטות הצבאית תג משל עצמה וקציני היחידה ענדו את תג העלה של בסיס מטכ"ל. ואכן בתמונות ישנות של קציני היחידה, ואפילו בתמונות של דב מתחילת תפקידו, אנו עוד רואים את קציני היחידה עם התג הישן. דב חשב שזו טעות שיחידה צבאית, בעלת מסורת עצמאית, המתגאה באי-כפיפותה הפיקודית, נעדרת תג יחידתי משל עצמה, המבטא את ייחודה וערכיה של היחידה.

כאשר פרש דב מהשירות בפעם הראשונה, קיבל כמתנת פרישה מחמיו תמונה רקומה של סמל החרב והמאזניים (שהיה בכומתה כל השנים), בצבעי כחול וצהוב. עם הדוגמא הזו, פנה דב לרמטכ"ל, רפול, עימו עמד בקשר מצוין, וביקשו לאשר תג נפרד ליחידה. דב יודע לספר לנו כי ההצעה לא הייתה נטולת הסתייגויות ואחד מאלופי המטכ"ל אף התנגד לה נחרצות ("מה הם כבר עושים, איזה גודל יש ליחידה, שישארו עם התג מחנה מטכ"לי"). אולם בסופו של דבר רפול נענה לבקשה, ואת מתנת חמיו הרקומה, שיגר דב לבית הדפוס הצבאי וביקש לעצב את התג באופן זה. התג החדש, חולק בטקס חגיגי לכל קציני היחידה.

ובכלל, נראה כי נושא הדימוי של היחידה, הנראות שלה לעין-כל ועצמאותה המוחלטת מלחצים חיצוניים, העסיקו את דב רבות והוא שקד על מעמדה המקצועי, עצמאותה של היחידה וקידומה, גם בשדה הדרגות וההדרכה.

כך, הוא מספר לנו על מאמץ מיוחד שהשקיע בהגדלת מספר בעלי הדרגות הבכירות ביחידה. ואכן – גם מעיון בדוחות השנתיים של היחידה מאותן שנים – אנו למדים על מספר קידומים בדרגה של בעלי תפקידים ועל התרחבות היחידה. עד אז, הייתה הפרקליטות יחידה קטנה והקצינים הבכירים בה מעטים. למעשה, עד קודמו של דב שפי בתפקיד, תא"ל צבי ענבר ז"ל, נשא הפצ"ר עצמו דרגות אל"ם. וגם בתקופתו של דב שפי כפצ"ר, היה סגן הפצ"ר, אריה נתיב, הקצין היחיד ביחידה נושא דרגת האל"ם. לאחר שיחות ושכנועים רבים מול ראש אכ"א והרמטכ"ל, אושרו דרגות אל"ם למספר תפקידים, בהם התובע הצבאי הראשי, הסגור הצבאי הראשי ובהמשך גם נשיאי בתי הדין ובתי המשפט הצבאיים, ואפילו לחלק מהפרקליטים הפיקודיים.

חידוש נוסף אותו הכניס דב ליחידה, הוא המסורת לשגר קצין מטעם היחידה לבית הספר למשפט צבאי בשרלוטסוויל. המדובר בבית הספר האמריקאי למשפט צבאי בו לומדים קציני הפרקליטות הצבאית האמריקאית, ומשתלמים בו גם משפטנים צבאיים מכל רחבי העולם. בשנת 1975 ביקר דב בבית הספר ואף הרצה בו, נפגש עם מפקד בית הספר, התרשם ממתכונת הקורס ומההשתתפות של קצינים זרים בו. דב הבטיח לעצמו אז שאם יחזור לפרקליטות הצבאית יום אחד, ישגר לשרלוטסוויל קצינים מבטיחים מהפרקליטות הצבאית כחניכים. כאשר התמנה לפצ"ר, הצליח לממש את חזונו, ואמנון סטרשנוב, לימים פצ"ר בעצמו ושופט בית המשפט המחוזי, היה לחניך הראשון שנשלח, ולאחריו נשלחו קצינים בכירים נוספים. אחד מהם, אשר אירח את דב בעת ביקורו הנוסף במוסד – הפעם בביקור רשמי כפרקליט הצבאי הראשי של צה"ל – היה סא"ל (כדרגתו אז...) אורי שוהם, אף הוא לימים פצ"ר בעצמו וכיום שופט בית המשפט העליון. דב מספר לנו כי הוא וסטרשנוב רקמו קשרי ידידות עם מי שהיה אז מפקד בית הספר, וכיום הוא רשם בית המשפט העליון האמריקאי, אשר אירחו מספר פעמים בבנין, הציג בפניו חדרים שאינם פתוחים לקהל (כגון אולם הכדורסל בקומה הראשונה...). ואף הפגישו עם חלק משופטי בית המשפט העליון האמריקאי.

גם מרום מעמדו כפצ"ר, העוסק תדיר בדיני נפשות, לא זנח דב את אהבתו הישנה לתחום ההדרכה. בימים שטרם ייסוד בית הספר למשפט צבאי, עסק דב וקידם באופן אישי את תחום ההדרכה, הן בתוך היחידה והן מחוצה לה. הוא חידש את ימיה של מסורת ימי שירות, עמד בראש ההתכנסויות המקצועיות של הקצינים, כאשר בכל יום כזה הוזמן מרצה חיצוני או שאחד הקצינים ביחידה הציג נושא והתקיים דיון ער. דב מאמין כי אין להרפות מתחום חשוב זה, שכן הוא זה שקובע את רמתה המקצועית של הפרקליטות בסופו של דבר, ואת

רמתם של קציני הצבא. דב נהג גם להעביר כפצ"ר קורס באוניברסיטת ת"א על דיני צבא ומלחמה. את הקורס הוא ממשיך להעביר משנת 1989 עד היום באוניברסיטת בר-אילן.

הפיקוד על היחידה, שהלכה וגדלה בהיקף ובמשימות (באותה תקופה מנתה הפרקליטות הצבאית כ-100 קצינים, מתוכם כ-80 בקבע ו-20 בחובה) וכוח האדם, הייתה מעמסה לא קלה. דב זוכר לילות ארוכים של עבודה מאומצת ותיקים שלקח לביתו להמשך עבודה. הוא מציין בגאווה שורת קצינים מבטיחים אשר זכה לעבוד לצידם, שעל שיקול דעתם וכישוריהם המקצועיים הסתמך ואשר היו משענת איתנה בתפקידו המורכב. כוכבם של כל אלו דרך ברקיע המשפט: אמנון סטרשנוב כתובע צבאי ראשי וחניך ראשון בשרלוטסוויל, אילן שיף אשר שימש כסצ"ר ודב זוכר את הייעוץ האישי שהעניק לרמטכ"ל רפול לפני הופעותיו בפני ועדת כהן, יואל זינגר כרע"ן דבלי"א בזמן שיחות השלום והאוטונומיה במצרים, אורי שוהם אשר התבלט כמשפטן חרוץ, מנחם פינקלשטיין איתו מצא דב שפה משותפת ואשר ליווה אותו במספר תיקים רגישים, ועודד מודריק, כיום שופט בית המשפט המחוזי ואז הקצין הראשון אותו שיגר דב לקורס בבית הספר למשפט בין-לאומי בסן-רמו.

עצמאות הפצ"ר והקשר עם הדרג הפיקודי הבכיר:

דב מדגיש פעמים רבות – כבר בראיון שנערך עימו בחודש נוב' 79' לעיתון "במחנה", 3 חודשים לאחר כניסתו לתפקיד, וגם בראיון איתנו לאחר למעלה מ-30 שנים - את עצמאותו של הפצ"ר בקבלת החלטות ואת חוסר כפיפותו לדרג הפיקודי. נראה כי עמדתו העיקשת על צדקתו המקצועית ועל חובתו לקבל החלטות ללא הטיות וללא מורא, נצרבה בו במהלך הקדנציה שלו כפצ"ר.

הוא מספר לנו על חוות דעת שלו אודות תא"ל מסוים, שרצה להתמנות לתפקיד מפקד חיל, ואשר דב המליץ כי קידומו ייעצר. הרמטכ"ל ניסה להניא אותו מלעמוד על דעתו, ואף התקשר אליו במיוחד לחו"ל, כאשר השתתף כנציג צה"ל בשנת 1980 בוועדה הבין-לאומית לאיסור כלי נשק מבעירים, אמנת ה-CCW (על הוועדה עצמה ועל השתתפותו של דב בפורומים בין-לאומיים, בהמשך). חרף הלחצים, דב לא סטה כהוא זה, ובסופו של דבר שר הביטחון, עזר וויצמן, קיבל את המלצתו.

במהלך מלחמת לבנון הראשונה, כתב דב חוות דעת על אסון צור בשני, בו קרס בנין הממשל במתווה דומה לזה שכבר התחולל במחנה המארינס (11 ימים לפני כן). במסגרת חוות הדעת כלל הפצ"ר מסקנות גם כנגד הדרגים הפיקודיים הבכירים ביותר בצבא. הוא רומז לנו כי בעקבות הדברים נעשה אף ניסיון לקצר את הקדנציה שלו כפצ"ר, אולם הניסיון לא צלח.

במהלך תפקידו עבד דב עם שני רמטכ"לים. הוא מספר לנו על קשר עמוק וחם עם הרמטכ"ל איתו חלק את מרבית הקדנציה, רב-אלוף רפאל (רפול) איתו ז"ל. הוא נזכר בחיבה בסגנונו הידוע של רפול, אולם מציין כי כבר בתחילת התפקיד נפגש עימו והבהיר לרפול כי יראה עצמו כפוף לחוק בלבד – וכך אכן היה.

ובכל זאת – נראה כי ישנם עניינים בהם הפצ"ר כפוף פיקודית ומשמעתית לרמטכ"ל ודב נהנה לספר לנו בבדיחות על אחד מהם: כאמור, בתחילת התפקיד התראיין הפצ"ר דב שפי לעיתון "במחנה". אחד מקוראי העיתון, קצין בדרגת סא"ל, התרעם על כך שהפצ"ר אינו מסופר כהלכה וכתב בעניין מכתב תלונה ללשכת הרמטכ"ל. דב מציג לנו פתק מלשכת הרמטכ"ל, בחתימתו של רפול: "לכתוב (לקצין) שהוא צודק ולפצ"ר – שיסתפר!!!". עד היום דב מציג אנקדוטה זו בפני תלמידיו כדוגמא לכך שהפצ"ר אמנם כפוף לדין בלבד בתחומים המקצועיים, אולם כקצין בצבא הוא גם כפוף בענייני משמעת למפקדו, הרמטכ"ל. ועל כן, הוא אכן הסתפר..

הקשר עם הרמטכ"ל רא"ל משה לוי ז"ל ("משה וחצ"י") היה קורקטי יותר ודב זוכר כי נתגלעו ביניהם ויכוחים בנושאים שונים, בהם יישום המלצות ועדת שמגר לעניין תיקון חוק השיפוט הצבאי. כזכור, הוועדה המליצה על תיקונים שונים בחש"ץ שיחזקו את מעמד הרשות השופטת בצבא, בהם מינוי נשיא משפטאי לבית הדין הצבאי לערעורים, צמצום סמכות אישור גזרי הדין של ראש המחוז השיפוטי ומתן רשות ערעור לבית המשפט העליון על פסקי דין של בית הדין הצבאי לערעורים. הרמטכ"ל התנגד לכך נחרצות ובלם את יישום מסקנות הוועדה. לאחר מספר שנים, כאשר כבר שימש כיועץ המשפטי למשרד הביטחון, שב דב לשר הביטחון דאז, יצחק רבין ז"ל, והמליץ בפניו ליישם את מסקנות הוועדה. כאשר שמע רבין כי אלו המלצות של מאיר שמגר (אשר שימש כפרקליט צבאי ראשי בזמן כהונתו של רבין כרמטכ"ל), פסק מייד כי אם המדובר בהמלצות של שמגר, יש ליישמן ללא כחל ושרק, וכך אכן היה והחש"ץ תוקן באופן המוכר לנו היום. דב מוסיף באנחה, כי אירונית

הגורל הביאה את שמגר, נשיא בית המשפט העליון ובעברו פצ"ר מלחמת ששת הימים, לעמוד גם בראשות הוועדה אשר חקרה את רצח ראש הממשלה, ורמטכ"ל אותה מלחמה, יצחק רבין ז"ל.

נושאים פלייליים:

תקופת כהונתו של דב שפי כפצ"ר, אופיינה בעיסוק נרחב בנושאים הפלייליים. דב נזכר עימנו בחלק מהמקרים ואנו גם מעיינים בדוחות השנתיים של היחידה מאותה תקופה ולומדים על היקף העשייה:

תחילת שנות השמונים, אופיינה בעלייה של ממש בעיסוק בעבירות הסמים, אשר תפסו את המקום המוכר לנו היום בפעילות הפרקליטות הצבאית. בשנות החמישים והשישים לא נדרשה היחידה לעיסוק בנושא, ועבירות הסמים כלל אינן מופיעות בדוחות השנתיים מאותן שנים. דב מצייץ בפנינו כי לא היה נהוג באותן שנים לשתות לשוכרה באופן משמעותי או לצרוך סמים, ומכל מקום לא היה עיסוק פלילי בזה. לא היו מקובלות אז מדידות או בדיקות מעבדה לצריכת סמים. בתקופתו כפצ"ר החל הנושא מקבל חשיבות הולכת וגדלה, אשר באה לידי ביטוי גם בהיקפי העיסוק, גם בתיקוני חקיקה וגם בפעילות אכיפה מסיבית יותר. דב תולה מגמה זאת, גם בגלל שינויים שהתחוללו בחברה וגם בגלל המלחמה שהפכה את הסמים מלבנון לנגישים לחיילים ולחברה. בדוחות השנתיים אנו קוראים על מאמצי אכיפה נרחבים של מצ"ח והקמת מחסומים בנקודות הכניסה לישראל מלבנון. כפצ"ר, יזם דב גם את תיקון 16 לחש"ץ וחקיקה סעיף 127א לחש"צ, בדבר סירוב להיבדק על שימוש בסמים, עבירה אשר מוסיפה ללוות את פעילות הפרקליטות הצבאית בתחום הסמים עד היום. הוא זוכר כי גורמי הפרקליטות קיימו ישיבות ארוכות עם גורמי מצ"ח ואכ"א – ולמדו על הצורך בחיקוק הסעיף. דב זוכר התלבטויות לא פשוטות – שכן קביעת החובה למסור דגימות שתן וקביעת עבירה על סירוב לעשות כן, היו משום כרסום בעקרון אי-ההפלה העצמית. ועם זאת, בגלל חומרת התופעה והתפשטות השימוש בסמים למימדים שלא נודעו עד אז, הוחלט לחוקק את הסעיף האמור ולחייב חיילים לתת דגימות. הוויכוחים על סעיף 127א לחש"ץ והשימוש בו, ממשיכים להתנהל עד היום.

תחום שקרוב ללבו של דב, ואשר בו עסק רבות באותה תקופה, היה נושא ההתעללות בפקודים וגילוי ביטויי שררה כלפיהם, בעיקר מצד הפיקוד הזוטר. בראיון לעיתון "במחנה" שנערך עם דב מספר חודשים לאחר כניסתו לתפקיד, הוא שוטח את משנתו בעניין, מצדיק את הצורך להגביל את סמכויות המפקדים הזוטרים לנהוג שררה בפקודיהם או למצות את הסמכויות המשמעותיות (ובלשונו של דב בראיון: "אינני מצדד במפקד זוטר הנותן על כל פיפס – טופס 630"), גם במחיר החשש כי החיילים לא "יחושלו" להיות לוחמים כנדרש. עוד עסק דב רבות בתיקי מוות, בתאונות ובאימונים. הוא נזכר בפעם בה התפרצה ללשכת הפצ"ר אם שכולה, אשר החזיקה בידיה צנצנת רעל עכברים ואיימה לבלוע אותה בו במקום אם לא יציג בפניה את מלוא המסקנות מחקירת מות בנה.

עוד אנו מוצאים, בדוחות של אותה תקופה ובראיון שנערך עם דב בחודש נובמבר 79', התייחסות לנושאים פלייליים שונים, אשר ממרחק השנים מקבלים פרספקטיבה מעניינת: תיקון של החש"ץ אשר מקצר את תקופת המעצר להבאה של חייל עצור בפני בית הדין הצבאי מ-60 יום ל-35 יום בלבד; יישום חוק המרשם הפלילי בצה"ל וקביעה אילו עבירות צבאיות ייכנסו לרישום (הסדר זה עמד בתוקפו עד לתיקון 63 בחש"ץ שחוקק לפני כשנה לעניין הרישום הפלילי על עבירות בבית הדין הצבאי); עליה של 20% בתיקי הנפקדות אשר היוו אז כ-62% מהתיקים המתנהלים בבתי הדין הצבאיים (שיעורם יגדל עוד יותר עם השנים); גזר דין של 5 שנות מאסר לקצין שמעל בסכום של \$60,000; הסבר מפורט של דב בראיון מדוע מערכות השיפוט הצבאיות והאזרחיות הן נפרדות ואין כל אפשרות להגיש ערעור לבית המשפט העליון על ההליכים המתנהלים בבית הדין הצבאי.

דיני מלחמה ושלום:

השנים שקדמו למלחמת לבנון, ידעו עיסוק נרחב של היחידה בסוגיות של משפט בין לאומי, דיני מלחמה וגם מעורבות בתהליך השלום עם מצרים.

כפצ"ר, וכמי שהקים בעצמו את ענף הדין הבין-לאומי והתמחה בתחום, עסק דב באופן אישי בתחום דיני המלחמה והשתתף כנציג צה"ל במשלחות חשובות שהתכנסו באותן שנים: ועידת הצלב האדום ההיסטורית שעסקה בניסוח הפרוטוקולים של אמנת ג'נבה (כזכור מדינת ישראל לא חתמה על פרוטוקולים אלו ומשך שנים החזיקה בדעה כי אין המדובר בכללים מנהגיים של דיני המלחמה); השתתפות בשנת 1980 כנציג צה"ל לוועדת

ה-CCW, הוועדה שעסקה באיסור על שימוש בכלי נשק מבעירים מסוימים; השתתפות בכינוס הצלב האדום בנושא דיני המלחמה בשנת 1981 במנילה שבפיליפינים. דב מספר לנו כי המארח של אותה ועידת צלב האדום, היה לא אחר מאשר רודן הפיליפינים, פרדיננד מרקוס, אשר ערך את כינוס הפתיחה של הוועדה באולם המלון אשר שימש כמפקדתו של הגנרל מקארטור במלחמת העולם השנייה.

באותה תקופה עסק הפצ"ר לראשונה, ועימו ענף הדין הבין-לאומי, בתחום אשר באותן שנים היה חדש לעיסוקי הפרקליטות הצבאית: משא ומתן לשלום. בעקבות נחיתתו של נשיא מצרים המנוח, אנוואר סאדאת, בירושלים בשנת 79', החל מתנהל משא ומתן בין משלחות ישראל ומצרים, מו"מ שעסק בסוגיות שונות הנוגעות למעמד חצי האי סיני, הסדרי הפירוז הצבאיים אשר ייכללו בהסכם קמפ-דיוויד וכן שיחות האוטונומיה, שעסקו במעמד השטחים והיוזמה (שלא צלחה אז) להקים מנהל אזרחי אוטונומי של הפלסטינים בשטחי יו"ש ורצועת עזה.

דב מספר לנו על שיחות האוטונומיה ההיסטוריות, שנערכו במלון "מינה האוס" בקהיר. בראשות השיחות עמד בתחילה שר המשפטים, שמואל תמיר ז"ל ולאחריו שר הפנים יוסף בורג ז"ל. מול דב ישב מי שהיה אז שר החוץ המצרי, בוטרוס ראלי, לימים מזכ"ל האו"ם. המלון המפואר צפה אל הנילוס ובכל ערב קיימו המארחים ארוחת ערב חגיגת כיד המלך, שכללה גם ריקודי בטן. האווירה הייתה אחרת, תחושת השלום פיעמה בקרב המשתתפים והקשרים עם המצרים היו חמים. בדיונים עצמם, עסקו המשתתפים בשאלות של ריבונות ומעמד השטח. דב הכין לקראת הדיונים חוות דעת מקיפה בשאלות של מעמד הנורמה הבסיסית בשטחים וזהות הריבונות בשטח לאורך השנים. הקו המנחה בשיחות האוטונומיה היה לאפשר להעביר סמכויות לידי הגוף האוטונומי, כל זאת תוך שמירה על הריבונות הבסיסית של ישראל בשטחים.

תחום עיסוק מעניין נוסף במסגרת שיחות השלום, היו השיחות הצבאיות לניסוח הפרק הצבאי להסדרי הפירוז של הסכמי קמפ-דיוויד. דב עסק בתחום זה ביחד עם סא"ל יואל זינגר, אז רע"ן דבלי"א ולימים היועץ המשפטי של משרד החוץ ומאדריכלי הסכם אוסלו. דב מציין כי יואל היה רע"ן דבלי"א מצוין וכי ביחד עסקו בשאלות ההסדרים הצבאיים, שכללו שאלות כגון פריסת הכוחות, הקמת הכוח הרב-לאומי בסיני, מיקום תחנות ההתראה ועוד סוגיות. במסגרת ההכנה לשיחות נועצו רבות עם גורמי מטה שונים, כגון אמ"ן, אנשי מדידות ואחרים, לצורך גיבוש העמדה הישראלית בהסכמים אלו. פינוי סיני חייב הקמת מערך משפטי שריכוז סוגיות משפטיות הנובעות מהמהלך המורכב, אשר גם הביא למשפטם של אזרחים ישראלים שהתנגדו באופן אלים לפינוי, בפני בתי המשפט הצבאיים של חבל עזה.

סוגיה נוספת בה עסקה הפרקליטות הצבאית באותה תקופה, הייתה החלת החוק הישראלי ברמת הגולן. למהלך היו השלכות משפטיות שונות, כגון מצב דברים מוזר שכלל את הצורך להחיל את תקנות ההגנה לשעת חירום על רמת הגולן (במקור היתה זו תקנה מנדטורית שלא חלה על רמה"ג שכן איננה חלק מא"י המנדטורית) וגם השלכות פיקודיות על היחידה, כגון פירוק בית המשפט והתביעה הצבאיים של רמת הגולן. כשאנו שואלים את דב לתחושותיו בעניין, כמי שנטל חלק בהפעלת הממשל הצבאי הישראלי, הוא מסכם באמירה: "לפרק זה לא בעיה, הבעיה היא להרכיב".

תחומי ייעוץ וחקיקה:

מקריאה בדוחות השנתיים, אנו למדים על תחומים שונים שהעסיקו את הפרקליטות הצבאית בתקופתו של דב שפי כפצ"ר, חלקם איבדו מטעמם וחלקם עוד אקטואליים: חוות דעת לפיה הנוהג באחת היחידות למרוח גריז על שמשות רכב צבאי החונה שלא כדין, הוא פסול; קצין שקיבל דרגות על סמך מצג שווא (כאילו הוא מהנדס), ניתן לשלול את דרגותיו גם בלא משפט; ניתן לחייב את חיילי הקבע במלוא המימון של עיתון "במחנה" (40 ל"י לחודש) שכן אחרת יהיה המימון ע"ח תקציב הביטחון ואין ספק שצריך שיהיה לחיילי צה"ל ביטאון משלהם; טיפול של הפרקליטות הצבאית בבג"ץ רסלר הראשון בעניין גיוס בני הישיבות לצבא. העתירה נדחתה על ידי בג"ץ בשל היעדר זכות עמידה של העותר (היו זמנים..); תיקון החש"ץ וקביעת המדרג המחייב של הפקודות בצבא; החלת חוק הגנת הפרטיות בצה"ל.

פרק ד', בו יסופר על מלחמת לבנון הראשונה, על הפצ"ר שנוסע בכבישי לבנון בעיצומה של המלחמה ועל ביקור של קציני היחידה בגבעות שמעל ביירות, על ועדה שחוקרת את טבח סברה ושתילה ורמטכ"ל שמתכוון לעדות בפניה, וגם תשובה לשאלה למה צריך לשלם מע"מ על מוצרי שק"ם בלבנון.

מלחמת לבנון הראשונה ("מבצע שלום הגליל"):

אין ספק, כי מלחמה היא האתגר העליון לכל מפקד ולכל יחידה בצבא. כזו הייתה גם שעתה של הפרקליטות הצבאית בחודש יוני 82'. בעקבות המלחמה ושהיית צה"ל משך חודשים ארוכים בחלקים נרחבים של לבנון, התמודדה הפרקליטות הצבאית עם שורת אתגרים.

את הרס"ן הצעיר של מלחמת ששת הימים, שיצא בשורת קומנדקרים לעיר העתיקה, החליף כעת תת-אלוף, פרקליט צבאי ראשי, העומד בראש יחידה גדולה ומורכבת. דב מציין שהוא הרגיש שהיחידה הייתה מוכנה למבחן המלחמה – על אף שנתרגשה במפתיע, לאחר ניסיון ההתנקשות בשגריר ישראל בבריטניה שלמה ארגוב. אירועים שונים, בהם מבצע ליטאני וההתמודדות עם מחבלים שנכנעו לכוחות צה"ל וכן שאלות מתחום הממשל הצבאי והיחס לאוכלוסיה אזרחית, נדונו בתקופה שלפני המלחמה. היה עיסוק רב בהדרכה ליחידות הצבא וליחידות ממשל. דב אף מזכיר אגרת הנחיות להתנהגות בשטח כבוש ששלח למפקדי צה"ל – יום לאחר פתיחת המלחמה – לרבות בנושא הביזה. כדרכו של דב להשתמש בפסוקים מהתנ"ך הובאו כמובן ציטוטים שהיו שלובים באגרת מסיפור עכן בן כרמי המקראי שנטל של.

הגישה השלטת באותה תקופה הייתה כי הפרקליטות אינה משולבת ביעוץ אופרטיבי לכוחות הלוחמים ותפקידה לדון באירועים מתחום הלחימה, רק בבחינה לאחור, ככל שאלו מעלים חשדות לפלילים. למעשה, בראיון מיוחד של דב כפצ"ר לעיתון "במחנה" מחודש יולי 82', הוא נשאל על כך ישירות ומשיב: "הלוחם הישראלי אינו צריך בשעת קרב יועץ משפטי צמוד לרגלו, די בזה שהוא מודע לכל סל הערכים שיש לו". גם היות הפצ"ר חלק מפורום המטה הכללי, הפכה לעובדה שנים רבות לאחר מכן. מקץ 30 שנה ומלחמה נוספת בלבנון, אנו מספרים לדב על שינוי הגישה ביחידה, על הליווי המשפטי הצמוד לפעולות הלחימה של הצבא ועל הפריסה של היועצים בקרב הכוחות הלוחמים.

ועם זאת, עדיין קינן בלבו של דב הדחף הבסיסי לצאת לשטח ולטעום בעצמו את חוויות המלחמה ולפקח מקרוב על המתרחש. הוא מספר לנו כי כבר ביומה הרביעי של המלחמה, בעוד אוגדות צה"ל עושות את דרכן צפונה לעבר ביירות בלחימה קשה באזורים עירוניים צפופים, יצא ביחד עם קצין הרכב של היחידה (היה זה אהרון אנקור ז"ל, מי ששימש משך שנים ארוכות כקצין הרכב ורני"ג היחידה) לסיור בלבנון.

היום, כשהוא נזכר בחוויה, הוא משוכנע כי היה זה מעשה מטורף: קצין בכיר ברכב צבאי, חמוש ב"עוזי" בלבד, נוסע בכבישי דרום לבנון, עובר מכפר שיעי אחד למשנהו, בעקבות הכוחות. בסיורו של הפצ"ר ביומה הרביעי של המלחמה, הגיעו דב ואהרון ז"ל לעיר צידון ולמחנה הפליטים "רשידיה", שם ביקש לפגוש את מפקד יחידת הממשל דאז, אל"ים מאיר דגן, לימים אלוף בצה"ל וראש המוסד. בזיכרונו של דב חרוטה תמונה ממחנה "רשידיה", בו הכריז הצבא על עוצר המוני ואלפי גברים צעירים מהעיר צידון, מתגודדים על חוף ימה, מרוכזים לבדיקה. במהלך הסיור גם הגיעו לוויולה של רפיק חרירי (לימים ראש ממשלת לבנון שנרצח) צפונית לצידון. הוא ואהרון נעו בכבישים לפי מפות צבאיות, עמדו בקשר עם הקצינים לאורך צירי התנועה וקיבלו מהם הוראות נסיעה. הקולות והמראות הזכירו לו את הימים הראשונים שעשה כיועץ משפטי ראשון בשטחי יהודה ושומרון, לאחר מלחמת ששת הימים. במהלך סיורם, הגיעו קרוב מאוד לביירות ושם נכנסו למפקדת מצ"ח כדי לבדוק אם היו מקרים חמורים כגון אונס או ביזה. מפקד יחידת מצ"ח ביירות היה לא אחר מאשר שמעון מזרחי, לימים מפקד הימל"ם ומנהלה המיתולוגי של קבוצת מכבי תל-אביב וזוכה פרס ישראל לספורט. שמעון מזרחי סיפר לו על החקירות שהתנהלו באותה תקופה. זכור לדב תיק אונס של רב סמל, אשר גם עמד לדין.

הנושא המרכזי שהטריד את דב, היה יחס החיילים לאוכלוסיה האזרחית ומניעת מקרים של התעללות וביזה. לצורך כך עסקה הפרקליטות כבר בימיה הראשונים של המלחמה בפעילות הסברה והפצת מנשרים על החובות לקיום אמנת ג'נבה להגנה על אזרחים ואמנת האג לשמירה על נכסי תרבות. כן הוזהרו החיילים שלא לפגוע במקומות קדושים ובמסגדים ולא לפגוע בכבודן של נשים. לצד זאת נערכו גם פעולות מקיפות בתחום האכיפה. הוקמו מחסומי בדיקה בנקודות הכניסה לישראל מלבנון ונערכו חיפושים בכליהם של החיילים. בכל מחסום הייתה נציגות של מצ"ח וכן קציני שיפוט לצורך שיפוט מידי. נקבע כי כאשר ערך הרכוש החשוד בביזה עולה על 1,000 שקלים (ישנים..), יוגש כתב אישום בהוראת פרקליט צפון.

מהדוח השנתי אנו למדים כי בתי הדין הצבאיים הפסיקו את פעולתם משך כחודש וחצי מאז פרוץ הקרבות ועם חידוש פעילותם עסקו באופן אינטנסיבי באירועי המלחמה: עשרות כתבי אישום הוגשו בגין ביזה, ובעקבות הגשת ערעורים מטעם התביעה, עלתה רמת הענישה בעבירה זו. עוד הוגשו כתבי אישום בגין הוצאת נשק מרשות הצבא, בעיקר שלל שנתפס במלחמה ונלקח על ידי החיילים. אספקט פלילי נוסף של המלחמה, היה עלייה חדה בעבירות הסמים שביצעו חיילים (הן שימוש והן יבוא), עקב שהותם בלבנון, בעיקר באזורים ידועים לשמצה בשדות החשיש והפרג שלהם, כגון בקעת הלבנון. באחד המקרים נגזר על חייל עונש של 5 שנות מאסר בגין הברחת סם מלבנון.

המחסומים בגבול לבנון, נועדו לא רק לאתר מוצרים שנחשד כי נלקחו מהאוכלוסייה, אלא גם מוצרים פטורים ממכס או מע"מ, שחיילי המילואים קנו באלפיהם בלבנון (למשל, סיגריות ומכשירי ווידאו). כמובן שהיה גם מי שסבר שלצה"ל אין סמכות לתפוס או לחפש מוצרים בשל שיקולי מע"מ והוגשה עתירה בעניין על ידי איש מילואים שהיה עורך דין ואף ביקש לייבא מוצרים מלבנון. בעקבות הדברים פעל ענף יעח"ק להוצאת צו של הרמטכ"ל בתיאום עם משרד האוצר והעתירה נדחתה. השהות הממושכת של צה"ל בלבנון חייבה את הסדרת המעמד המשפטי של אזרחים ישראלים (אנשי שב"כ ואזרחים אחרים) השהים בלבנון בתפקיד ואשר אינם כפופים לחש"ף. נחקקו חוקים המחילים את החוק הישראלי על עבירות המבוצעות על ידם בשטח לבנון (בדומה לתקש"ח החל על עבירות שמבצעים ישראלים בשטחים). בראיון שנערך עימו מספר שבועות לאחר פרוץ המלחמה, קובע דב כי חיילי צה"ל כפופים לתמרורים המקומיים שהוצבו על ידי השלטונות הלבנוניים, כל עוד אינם סותרים תמרוך צה"לי, וכן מתייחס לאיסורים לסחור עם האוכלוסייה, למעט רכישת סיגריות. עוד אנו למדים מהדוח השנתי כי הוגשה עתירה בסוגיית הטלת מע"מ על מוצרי שק"ם שנמכרו על אדמת לבנון וגם נושא זה הוסדר.

נושא מרכזי נוסף שהעסיק את דב ואת הפרקליטות בימים הראשונים של המלחמה, היה ממוקד בצדדים המנהליים של גיוס מערך המילואים והציוד – בעקבות לקחים ממלחמת יום הכיפורים. נערכה פעילות חקיקה שנועדה להסדיר את הארכת תקופת השירות של מי שאמור היה להשתחרר עם פרוץ המלחמה, חקיקה להארכת המועדים לקיום חיובים אזרחיים של חיילים שנקראו בצו מילואים למלחמה וכן הוצאו צווים לתפיסת מקרקעין וציוד. מערך הסיוע המשפטי, שפעל בלשכות קציני הערים, תורגל מספר חודשים לפני המלחמה ופעל היטב.

ככל שהתמשכה שהות צה"ל בלבנון, החל דב להיות מוטרד יותר ויותר משאלת מעמדו של צה"ל בשטח ומעמד השטח. החלטת הדרג המדיני הייתה שלא להקים ממשל צבאי בשטחי לבנון ודב מציין בפנינו גם היום כי לא היה שבע-רצון מהחלטה זו, אך נאלץ להשלים עימה. בפועל, נערכו פעולות רבות להסדיר את המעמד החוקי, ניתן ייעוץ שוטף לכוחות צה"ל בשטח ונדונו שאלות רבות הקשורות במעמד השטח והאזרחים שבו. דב הנחה את עצמו בשאלות רבות כאילו תחיקת הביטחון, החלה בשטחי איו"ש ורצועת עזה, חלה גם על פעולות צה"ל ועל האוכלוסייה בלבנון. אחת הסוגיות המורכבות הייתה שאלת מעמדם של מחבלי אש"ף שנתפסו (ובמהלך המלחמה נעצרו אלפי מחבלים). האם המדובר בשבויי מלחמה? בראיון מפורט שנערך עם דב לעיתון "במחנה" בחודש יולי '82, הוא מתייחס ארוכות לסוגיה ומסביר מדוע אין לראות בהם שבויי מלחמה, שכן אינם משתייכים לארגון המכבד את דיני המלחמה, ויש לראות בהם כמי שביצעו עבירות פליליות (חוק הלוחמים הבלתי-חוקיים נחקק שנים רבות לאחר מכן). לסוגיה היו גם צדדים מעשיים, כגון הסדרת מתקן מעצר המוני להחזקת המחבלים (מתקן אנצאר). הפרקליטות הצבאית קבעה תקנות ונהלים מסודרים לפיקוח על המתקן ואף דנה בהסדרים לביקור אנשי הצלב האדום במתקן, חרף העובדה כי אין המדובר בשבויי מלחמה. עוד נקבעו וועדות ערר לבחינת המעצר במתקן. דב עצמו ביקר מספר פעמים במתקן על מנת להתרשם באופן אישי מהיחס המוענק למחבלים. בעקבות עסקאות שחרור שבויי צה"ל במלחמה שוחררו מרבית המחבלים בלא שננקטו כנגדם הליכים משפטיים.

בראיון לעיתון "במחנה", שבועות ספורים לאחר פרוץ הקרבות, מספר דב על ניסיונות לשקם את הממשל הלבנוני על חורבות מלחמת האזרחים שהשתוללה בלבנון בשנים שלפני המלחמה. הוא אף מספר לעיתון על ניסיונות להקים מערכות משפט מקומיות ועל פגישות שערך עם שופטים לבנוניים. בראיון הוא מציין כי התרשם שהכוננות שהובעה באותן שיחות לא הייתה מן השפה אל החוץ, אלא שהייתה כאן כוונה אמיתית של פטריוטים לבנוניים לחדש את ימיה של לבנון כקדם. כידוע, ניסיונות אלו לא צלחו.

השנים שחלפו מאז אותה מלחמה, השכיחו את העובדה כי לפרק זמן קצר שררה אידייליה כוזבת בין ישראל לבין הממשל הנוצרי בלבנון, במסגרתה אף נחתם הסכם שלום בין ישראל ולבנון. ענף דב"א נטל חלק פעיל בשיחות על ההסכם ובניסוח הפרק הצבאי שלו. עם זאת, הנשיא אמין ג'ומייל לא אישר את ההסכם והוא נבלע בתהום הנשייה ההיסטורית.

ובכלל – נראה כי טראומת לבנון שנצרכה בתודעה מאז, השכיחה כי למשך חודשים ארוכים שהה צה"ל בשטח נרחב עד כביש ביירות-דמשק, ופרס בלבנון כוחות ששהו עמוק בתוככי המדינה. וכך מספר לנו דב כי אחד מטיולי היחידה שערך, בראשות שורת קציני הפרקליטות ומצ"ח, בחודש יולי 82' היה לא אחר מאשר טיול ללבנון וסיור בהרי השוף, שבמזרח המדינה. בתמונות אנו רואים את הפצ"ר דב שפי ואת הקצינים הצעירים – בהם רס"ן מנחם פינקלשטיין (לימים אלוף, פצ"ר ושופט בית המשפט המחוזי) – מצולמים ליד אגם קרעון, אל מול פסגות הרי השוף המושלגות ועל הגבעות שבפאתי ביירות. דב גם הצטרף לרמטכ"ל למשלחת הבונדס מארה"ב, בה הסביר את עמדת ישראל בסוגיות שונות שעמדו על הפרק.

טבח סברה ושתילה וועדת כהן:

בחודש ספטמבר 1982 טבחו לוחמי הפלנגות הנוצריים במאות אזרחים פלסטיניים במחנות הפליטים סברה ושתילה. בעקבות הזעקה הציבורית והפגנת ה-400,000 בכיכר מלכי ישראל, הוקמה וועדת חקירה לחקר האירועים, בראשות נשיא בית המשפט העליון, יצחק כהן ז"ל.

דב מספר לנו כי ימים ספורים לאחר האירוע קיבל טלפון אישי משר הביטחון אריק שרון ששאל אותו מה האפשרויות הפתוחות בפני הממשלה. הטלפון היה מפתיע, הוא לא התכוון לכך ובע"פ הסביר לשרון על כל החלופות הקיימות על פי חוק בידי הממשלה לביצוע חקירה. הוא זוכר הופעה עצובה של עמוס ירון בכנס ספ"כ, בו הכה על חטא ושאל את עצמו איך הרשינו לדבר כזה לקרות. מעולם לא ראה קצין מדבר כך והבין שקרה משהו חריג.

לוועדת החקירה שהוקמה זומנו קצינים בכירים. בעקבות ביקורת חריפה על כך שקצינים שהעידו בפני ועדת אגרנט, ואף נפגעו מהמלצותיה, לא זכו לייעוץ משפטי, הופעלה הסנגוריה הצבאית. דב החליט להצמיד לרמטכ"ל רפול את סא"ל אילן שיף, הסגור הצבאי הראשי. הוא מספר לנו שאילוף שיף היה צמוד משך ימים ולילות ארוכים לרפול, ביחד לנו בבית החייל בירושלים והתכוננו לעדות הרמטכ"ל בפני הוועדה. רפול העריך מאוד את העצה המשפטית וכתב לשיף מכתב הוקרה מיוחד.

דב מספר לנו שכפצ"ר השתתף בישיבת הממשלה שדנה בהקמת הוועדה, נפגש עם ראש הממשלה מנחם בגין ז"ל וקיבל את אישורו לקבל מידי מזכיר הממשלה את כל הפרוטוקולים החסויים שדנו בסוגיות הביטחוניות בפרק הזמן של חצי שנה לפני הטבח. הוא זוכר כי ישב בלילות בירושלים ורשם רשימות על סמך הפרוטוקולים, שכן בגין אישר רק לו עצמו לעיין בהם. החומר היה דרוש להכנת הסנגוריה על קציני צה"ל שיוזמו לפני הוועדה.

בעקבות מסקנות ועדת כהן, שקבעה שהאלוף עמוס ירון לא יוכל למלא תפקיד פיקודי משך 3 שנים, כתב דב כפצ"ר חווי"ד לפיה גם לתפקיד ראש אכ"א – לו היה מועמד האלוף ירון – יש אלמנטים פיקודיים. בחווי"ד הצביע על שורת יחידות אשר לפי ההפי"ע ראש אכ"א הוא מפקדן הישיר. הציע שיתמנה לנספח צה"ל ורק לאחר מכן ימונה לראש אכ"א וכך היה. מאוחר יותר נודע לדב שהאלוף ירון כעס על חוות דעת זו.

אירוע טראומתי ורווי נפגעים, אסון צור השני, טופל במישור הפלילי בחקירת ועדת חקירה צבאית. דב, בסיועו של רס"ן מנחם פינקלשטיין, טיפל בתיק הרגיש. בנין הממשל בצור קרס, על יושביו, באמצעות מכונית תופת, במתווה דומה לזה שקרה במחנה המארינס בביירות 11 יום קודם לכן. דב סבר כי הייתה זו רשלנות לא לתת התראה דומה לכוחות צה"ל ולהיערך למתווה הפיגוע, שהרי לא מדובר פה על חכמה לאחר מעשה שכן מעשה דומה ארע זמן קצר קודם לכן. בחוות הדעת כלל דב מסקנות כנגד גורמים בכירים ביותר.

בעקבות המלחמה, החל מחול שדים בזירה הבין-לאומית, אשר אז, כמו היום, ביקשה לקעקע את הלגיטימיות של צה"ל ומדינת ישראל ולהוקיע את חיילי צה"ל כפושעי מלחמה. דב עסק בכתיבה של דוחות ובמענה לפניות שונות. הוא מספר לנו גם על כנס במשפט בין-לאומי בו השתתף באוסלו על מנת להפריך את טענות אש"ף, ובמהלכו התעמת עם מומחה למשפט בין-לאומי שטען בריש גלי כי מדינת ישראל היא פושעת מלחמה.

פרק ה', בו יסופר על פרישה משירות צבאי ארוך, על טלפון אחד נורא ועל מעגלים שנפתחים ונסגרים.

סיכום תפקיד הפצ"ר:

בשנת 84', לאחר קדנציה ארוכה, רוויית מעש, סיים תא"ל דב שפי את תפקיד הפצ"ר ופרש מצה"ל. גם בתור מי שמסלול השירות שלו היה וורסטילי מאין כמוהו, וכלל עיסוק בכל תחומי הפעילות של הפרקליטות הצבאית – תביעה, ייעוץ בקו הירוק ומעבר לו וכן הדרכה – עדיין מספר לנו דב שתפקידה הפצ"ר היה תובעני ודרש ממנו ללמוד תחומים רבים. הוא מסתכל לאחור בסיפוק רב על התפקיד ועל האתגרים שעמדו בפניו ועימם התמודד. הוא מספר לנו שהרגיש זכות לשרת ביחידה ולעבור את כל מסלול הקידום מעתודאי צעיר ועד לראש הפירמידה. הוא מציין בסיפוק רב כי בג"ץ לא קיבל אף עתירה שהוגשה כנגד שיקול דעתו כפצ"ר, כפי שקרה לפצ"רים לאחריו. ועם זאת, התפקיד הוא קשה, חייב מסירות והשקעה שבאו גם על חשבון המשפחה ולווה בתחושה אחריות כבדה. מהיחידה נפרד דב באגרת פרידה חגיגית.

יועץ משפטי למערכת הביטחון וציר בשגרירות:

לאחר סיום תפקידו כפצ"ר, חצה דב שפי את רחוב קפלן (מפצ"ר עוד שכנה באותן שנים ברחוב דוד אלעזר 6) לבנין משרד הביטחון, לתפקיד היועץ המשפטי למערכת הביטחון. שם נפתחו בפניו תחומים חדשים שלא הכיר עד אז, בהם מכרזים, משפט ציבורי, חוזי אספקה למדינות אחרות, מזכרי הבנה עם מדינות זרות, בהן ארה"ב וטורקיה, וייעוץ למערכת הביטחון כולה. דב אהב מאוד משפט ציבורי והתרכז בתחום ובתפקידו "צבר" שעות עבודה רבות עם שר הביטחון, יצחק רבין ז"ל. בסיום תפקידו, החליף אותו אליקים רובינשטיין, לימים היועץ המשפטי לממשלה וכיום שופט בית המשפט העליון. תפקידו האחרון של דב בשירות המדינה היה כציר-יועץ בווינגטון. בנו חגי ז"ל, התגורר באותן שנים בניו יורק, ילדיו של חגי נולדו באותה תקופה והצטרפו לשורת נכדים של אסתר ודב וביחד זכו למספר שנים בקרבתו של חגי.

איש משפחה, איש רוח ואיש ספר:

בתום למעלה מ-4 עשורים בשירות המדינה, במדים ובלעדיהם, פרש דב מהשירות הציבורי לאחר קריירה ארוכה ומגוונת. אולם "החידק" המשפטי שדבק בו בשנותיו בפרקליטות, לא הרפה. דב הוסיף לעסוק בכתביה ובמחקר של נושאים משפטיים שונים, בעיקר בתחום המשפט הבין לאומי, הקרוב ללבו.

השמיים חשכו על דב ואסתר ביום ה-11 בספטמבר 2001. טלפון בהול מסיגל, אשתו של חגי, בישר להם את הנורא. חגי התקשר אליה מספר דקות קודם לכן וסיפר לה כי הוא נמצא בקומה ה-106 של המגדל הצפוני העולה בלהבות. באותה שיחת טלפון נפרד חגי מאשתו, ילדיו ומשפחתו.

האסון עורר את דב לעשייה בתחומים שונים להנצחת זכרו של חגי ז"ל. דב ניהל בהצלחה הליך משפטי ארוך, ובכלל זה הופיע באופן אישי בפני בית המשפט המחוזי בת"א, על מנת להכיר בחגי, ובשאר הישראלים קורבנות ה-11 בספטמבר, כנפגעי פעולת איבה. עוד עסק בהקמת עשר אנדרטאות לזכר הרוגי הפיגוע ולאחרונה חנך שער באוניברסיטת בר-אילן, בה הוא מעביר קורס בדיני צבא, לזכרו של חגי. בנו הבכור של דב, המוזיקאי ישי שפי, כתב יצירה מוסיקלית לזכר אחיו, "רקיע הזהב". היצירה הושמעה סמוך לטקס החניכה של אנדרטת ה-11 בספטמבר בגראונד זירו, בחודש ספטמבר האחרון, במלאת 10 שנים לאסון. דב ואסתר נסעו לטקס הסרת הלוט מהאנדרטה, שנערך בנוכחות נשיא ארה"ב ברק אובאמה ונשיא ארה"ב לשעבר ג'ורג' וו. בוש.

חרף האסון, דב נותר אדם אופטימי, ידען גדול בתחומי המשפט ואיש משפחה מסור. הוא ואסתר נהנים מקרבתם של הנכדים, בהם ילדיו של חגי שחזרו לארץ. גם ממרחק השנים שלאחר פרישתו, הוא שקוע בתחומי המשפט הצבאי ודיני המלחמה, ואף מביע דעתו על סוגיות אקטואליות, אותן הוא חוקר ואודותן הוא מרצה לתלמידיו ובכנסים בחו"ל. גם היום הוא זוכר בעל פה סעיפים רבים בחש"ץ ומצטט אותם באוזניו, ממש כאילו חתם על חוות דעת כפצ"ר תמול שלשום, ונהנה לחוד לנו חידות משפטיות.

התני"ך וחוכמת ישראל הם אבן שואבת בעבור דב, והשיחה איתו רוויה ציטוטי פסוקים. לצידם הוא מצטט באוזניו מערכונים של אמן ההומור האידי שמעון דז'יגן. וכך בעוד הוא שקוע בתיאור סוגיות משפטיות שהעסיקו אותו כפצ"ר, הוא לפתע מצהיר ברצינות תהומית כי "אני מחליט מתוקף יתר הסמכויות שהוענקו לי

לפי כל דין, למזוג לעצמי כוס מים קרים". אל עצמו הוא מתייחס כאל "התליין", לאחר שהורה על תליית תמונות הפצ"רים לדורותיהם בפתח לשכת הפצ"ר.

בשיחותינו הארוכות עם תא"ל דב שפי, הפצ"ר ה-7 של צה"ל, פגשנו אדם שפסע בצמתי הקריירה המשפטית והחיים, אשר בכוחם עוצבה דמותו. אדם שרוח המשפט הצבאי מפעמת בו. פגשנו את יחידת הפרקליטות הצבאית בשנים עברו, רק על מנת לגלות כי סוגיות שאנו כקצינים ביחידה מתחבטים בהן עד היום, מהדהדות בסיפוריו של דב.